

צביה ליטבסקי

הוריקן

צקלג כישלון ספרותי. (לעניות דעתי בצדק!) אין זה מקרה שלוש חקר והעמיד בקדמת הבמה סופרים ומשוררים כמו גנסין, חלפי ורימון שנרחקו הצידה בזמנם ועמדו בצל סופרים ומשוררים שנתפסו כמרכזיים וחשובים.

פרק מעניין בספר עוסק בשירה ובפילוסופיה. לוז דוגל בהבחנות ברורות, אך גורס שעשויים להיות קשרי עומק בין תופעות מנוגדות. בשיר בעל ערך יש תמיד "פילוסופיה" במובן הפתוח והגמיש של המושג: איזו הכרה על אודות האדם, החיים, התקופה. משהו שחורג מתחומי החוויה האישית ויכול להתחבר לחוויית הרבים כ"התחורות" רבת ערך וכגילוי רוחני מפרה. אך גם הפילוסופיה העיונית במיטבה היא שירה, ואפילו בכיקורת הטובה והראויה יש יסודות של אמנות. וכך כותב לוז: "שירה בלי ייחוד פילוסופי נותרת רדודה, ופילוסופיה בלי נצנוצי שירה אינה מעניינת" (עמ' 91).

תפיסתו האסתטית של לוז חותרת אל העומק, הגבהים והמסתורין האנושי. הוא בז לבנאליה, ומתנגד לכתיבה על המובן מאליו. להכרתו, סתם סיפור, ואפילו כזה העשוי היטב, אינו בעל חשיבות, אם אין בו אותו גובה סמלני המתרומם מעל הארעיות. שיר שעוסק בחוויה פעוטה שאינה מתרוממת לגבהים, אינו בעל ערך. השיר הגדול אומר "משחר" בעל ערך על האדם והחיים, אמנם אמירה שאינה מושגית, אלא אינטואיטיבית ומטאפורלית כדרכה המהותית של השירה. כמו כן מקדיש לוז דיון מיוחד לעומק הנוצר בשירה העברית הכתובה בשפה רבת רבדים הנוטעה בעבר, אם כי הוא מציין גם מגמה הפוכה ומכוונת של התרחקות מרבדים אלה.

בעקבות יונג ותורת הארכיטיפים שלו שאומצה בידי הוגים מודרניים, מאמין לוז שהמשורר הגדול מתחבר לארכיטיפים הקולקטיביים המייצגים את "התהום", את החידתיות, ותת המודע המאכלס את החוויה האנושית מעבר לפרט. מה שביאליק ביטא יפה כל כך במסתו "גילוי וכיסוי בלשון", שבה היופי השירי מופיע כהבהוב של "התהום". תכונה אחרת של היצירה הגדולה בפרוזה ובשירה היא "יסוד מכונן" ומה שישעיהו ברלין כינה בשם "קיפוריות". ברלין הבחין בין סופר "שועל" הכותב על נושאים רבים ואין בכתיבתו קו ברור

(עולה בדעתי הסופר הבריטי איאן מקיאן שכותב ספרים יפים ואפילו עמוקים, שאינם אומרים הרבה). וכך כותב לוז: "שירה אותנטית דומה למערכת השמש עם מרכז המושך ומחזיק מערכות של פלנטות ולווייני משנה, התלויות בו ומושפעות מאורו. הקרנתו גורלית לחיים הפואטיים, גם כמקור ההבעה וגם כתכליתה, כי לא רק נקודת ההתלקחות הראשונית מוכתבת מגורם מכונן [...] אלא גם אמצעי העיצוב, הישירים והעקיפים [...] כוחן נובע מ"החוקיות הפנימית"

מלכות

ואור הפנסים פתח בעורי
סדקים ארכים,
והמכוניות חתמו בי סימני צמיגיין
וטפרי הקולות נאחזו
ברגלי לטפס
ובעיני האש של שור קדום
טלטלתי עצמי לסלקם פענן יכחושים
ואת פנימי המלכהתי.

ועד אפסי שוליו דלקו אורות העיר
והמכוניות החליקו
על שחור אספלט מבהיק
וקולות בתי הקפה
הנביטו זרעים.

נטיפים

ומה חשבת לך? ידעתי אותך
עוד מלפני הולדתך - סח לי כוכב
בלגלוג סלחני וקרץ לי.
האמנם מצאתי לי אם?
ונטיפי הדמעות
במערת נפשי הקדומה
חדלו לרגע מהתבוננותם הפנימית
עתיקת הימין
והחליפו מבט משתאה, מתנצנץ
בנתיבות הכבי הקטנים
שעל הקיר.

בכל לבו ברעיון השיתופיות כגורם המיטיב את האדם ועשוי להכחיד את הרוע האנושי. הוויכוחים בין נציגי שני הדורות כתובים בסגנון ובניגון של מסות ויש בהם יסוד נוגע ללב ומרגש. הספר עשיר בנושאים, שאך קומץ מהם הזכרתי. הדיונים עמוקים ומאלפים ותרומתם גדולה. אני רוצה גם לציין את הגופנים הגדולים והנוחים לעין, ואת החלוקה לפרקים קטנים עם כותרות מושכות, מה שמוסיף לאופי הידידותי של הספר. מומלץ ביותר!

רבקה שאול בן צבי

הפועלת שם [...] (עמ' 93). הספר מכנס עשרות מסות, שחלקן הגדול חדשות ולא התפרסמו מעולם, ואחרות שנכללו בקבצים שונים ואף במחקרים ספרותיים, אך נכתבו ונערכו מחדש, ונוסף להן פן שלא היה קודם. התחושה בקריאה, גם לגבי מי שנחשף לספריו הרבים של לוז, היא של חידוש ורענון, ובעיקר של הרחבת הדעת. אני רוצה לציין במיוחד מסות משפחתיות המתארות את חילוקי הדעות בין צבי לוז לאביו קדיש לוז, שהיה ממייסדי דגניה והאמין